Strojček do (d)uší

Jaroslava Vydrová

Deaf Sentence (preklad *Ako, prosím?* vyšiel koncom minulého roka vo vydavateľstve Ikar) som si mala možnosť prečítať už po vydaní v origináli. Slovo *deaf*, ktoré je na prvý pohľad odkazom na problémy so sluchom, s ktorými sa potýka profesor Bates, dokáže David Lodge predstaviť vo viacerých významových rovinách. A viac sa toho ukrýva aj v samotnom štýle románu.

Lodge začína komickými situáciami vyvolanými hluchotou, ktorá privádza Desmonda do predčasného dôchodku, jeho ponosovaním sa na problémy so strojčekmi, zhoršujúcim sa sluchom a trestom, ktorým sa preňho aj celú rodinu stáva hluchota. Navyše strata sluchu je pre profesora lingvistiky nezaujímavý hendikep, je prázdna, komická, chýba jej pátos, hĺbka a v tomto zmysle sa podľa neho nedá porovnávať s „inšpiratívnejšou“ slepotou. „Isteže, mohli by ste argumentovať, že slepota je oveľa väčšie utrpenie ako hluchota. Keby som si mal medzi nimi vybrať, priznávam, rozhodol by som sa pre hluchotu. No nelíšia sa len v úrovni zmyslového deficitu. Aj po kultúrnej a symbolickej stránke sú protikladné. Tragický verzus komický. Poetický verzus prozaický. Vznešený verzus posmešný.“ Desmondovi spolu so sluchom odchádza z dohľadu aj jeho profesia. Nie je krutým paradoxom, že práve lingvistovi unikajú slová? V osobnom živote je odkázaný na baterky, strojčeky, improvizácie, keď predstiera, že vie, o čom je reč, alebo na neustále opakovanie: prosím? V závere knihy sa David Lodge priznáva, že hoci sú postavy a prostredie románu dielom jeho predstavivosti, v strate sluchu – a nielen v ňom – čerpá aj z osobných skúseností.

Profesorské problémy

Hoci už Desmond opustil vysokú školu, spolu s touto postavou Lodge opäť oživuje univerzitný román. Profesor na dôchodku – aj s týmto hendikepom – je vždy aspoň čiastočne lingvistom, konzultantom, návštevníkom knižnice alebo príležitostným pozvaným prednášajúcim (v druhej časti knihy Desmond navštívi niekoľko poľských univerzít). A, samozrejme, je ešte stále súčasťou profesionálnych aj nie celkom „korektných“ stretnutí medzi študentmi, respektíve väčšinou študentkami a profesormi. No na rozdiel od Lodgeových predchádzajúcich románov z akademického prostredia (z posledných prekladov a reedícií napríklad *Hostující profesoři*, 2008, *Profesorská rošáda*, 2004, *Profesorské hrátky*, 2002, *Svět je malý*, 2001 alebo *Pěkná práce*, 1991), v ktorých prevládali najmä výborné opisy často humorných situácií z univerzity a špecifické školské a vedecké problémy, sa tu môžeme stretnúť s viacerými osobnými (a smutnejšími) témami, melancholiou, problematickými dilemami, ktoré humor okoreňu je, ale neodľahčuje. V tomto zmysle *Ako, prosím?* azda viac pripomína román *Kam až se může?* (1988) zachytávajúci život niekoľkých mladých ľudí od ich študentských čias až po manželstvá a rodinné problémy, ktorí v sebe rôznym spôsobom riešia vzťah ku katolíckemu prostrediu.

Desmondovu hluchotu, ktorá sa spája s tichom, samotou a určitou prázdnotou, akoby postupne významovo dopĺňala smrť v jej rôznych podobách. Nechýbajú tu ani jej bizarnejšie formy – lingvistický výskum listov na rozlúčku, ktoré po sebe zanechali samovrahovia a ktorému sa venuje mladá a atraktívna americká doktorandka. Jej „tieňovým“ konzultantom je, prirodzene, Desmond. Je to však aj podoba smrti, ktorá sa dotýka osobne, ktorá núti rozhodnúť sa, alebo konfrontuje s nevypovedateľnou hrôzou koncentračného tábora. „‚Hluchota je komická, slepota je tragická,‘ napísal som prednedávnom do svojho denníka a hral som sa s variáciami fonetických blízkych ekvivalentov slov ‚deaf‘ a ‚death‘. Teraz by som skôr povedal, že hluchota (deafness) je komická a smrť (death) je tragická, pretože je konečná, neodvratná a záhadná.“ Desmond síce počuje stále menej, ale postupne prehodnocuje sarkastický vzťah k hendikepu, vystupuje zo sebaľútosti svojho stavu a začína vnímať nové rozmery. Kvalita jeho života, ktorá je naštrbená stratou hodnotného kontaktu s okolím, môže nadobudnúť opäť svoju rovnováhu vo vzťahu s manželkou, s novonarodeným vnúčaťom... Desmond Bates – už pôvod tohto mena v sebe nesie oxymoron, medzi spútaním a uvoľnením – ostáva na jednej strane (ako grécke *desmos*) uväznený vo svojom svete, doslova v tele, ale na druhej strane sa jeho okovy postupne povoľujú a stáva sa slobodnejším. No ako to už u tohto autora býva, kniha nie je pokazená lacným happy endom ani plačlivým ponaučením, ale „lodgeovským“ striedmym románovým záverom.

V opačnom garde

Desmond Bates – tak ako napríklad z predchádzajúcich kníh Philipp Swallow či Morris Zapp – je z nášho sveta, svojskosť jeho osudu sa strieda s každodennosťou, keď sledujeme, ako sa vyrovnáva s profesorskými a osobnými otázkami. Svet lingvistiky a literatúry môže byť rovnako pútavý a komplikovaný, dokáže sa prekérne zauzliť aj pobaviť ako komická situácia s pokazeným strojčekom. No aj samotný román v sebe môže priniesť viacero rovín, odkazov či štýlov písania.

Nový román Davida Lodgea je preto v mnohom podobný jeho predchádzajúcim knihám, v mnohom je však iný. Našťastie, tak ako David Lodge dokáže ísť až na hranicu komickosti a pritom nemusíme mať pocit, že to už nie je ono, tak dokáže zachovať svoj štýl aj v opačnom garde, keď tragika dokáže dojať, nie odradiť.

Jaroslava Vydrová